

ŞEVKÎ-Yİ İSTANBULÎ VE FARŞÇA ŞİİRLERİ

Veyis DEĞİRMENÇAY*

Öz: Osmanlı İmparatorluğu döneminde Farsça şiir söyleyen birçok şair ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de 19. yüzyılda yaşamış ve Divan-ı Hü-mayun Teftiş Mahkemesi kâtiplerinden olan Şevkî Hasan Tahsin'dir. Şevkî'nin Türkçe ve Farsça şiirlerden oluşan divanı vardır. Şiirleri, özellikle tarih manzumeleri, siyâsî, sosyal, edebî ve kültür tarihimiz açısından son derece önemlidir.

Şevkî, hem Bayramîyye tarikatının Himmetiyye koluna müntesip bir şairdir hem de Mevlâvidir. Aynı zamanda Mesnevihan olan şair, şiirlerinde Mevlâna'yı övmüş ve ondan istimdat dilemiştir. Şevkî'nin divanında Türkçenin yanında Farsça kaleme alınmış birçok manzume vardır. Bunlar, gazeller, tarih manzumeleri, bir Farsça beytin tesdisi, rubai, kıta, iki müfret beyit ile Farsça-Türkçe ve Arapça-Farsça mülemma iki beyittir.

Anahtar Kelimeler: Şevkî, Şevkî Hasan Tahsin, Farsça şiirler, Farsça şiir söyleyen Osmanlı şairleri.

SHAVQÎ-E İSTANBULÎ AND PERSIAN POETRY

Abstract: There were alot of poets saying persian poems in Ottoman Age. One of these poets was Shavqî Tahsîn Afandi who lived in 19th century and who was one of the clerks of detection Court of Divanu Humayun. He had poem collection (diwan) consisting of Persian and Turkish poems. His poems, particularly historic poems are very important by means of our history of political, social, literary and culture.

Shavqî was also a poet both belonging to the group of Himmettiyye of Bayrammiyye Tarigah and a mavlawian. At the same time being Masnavian, the poet praised Mawlana in his poems and requested help from him. Besides Turkish, there are a lot of poems written in Persian in Shavqî's Diwan. These are ghazals, historic poems, persian tasdîs verse, rubaie, stanza, two simple verse and Persian-Turkish and Arabic-Persian one lanquaged two verses.

Keywords: Shavqî, Shavqî Hasan Tahsîn, Persian poems, Ottoman poets saying Persian poems.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü (veyis0065@hotmail.com).

Şevkî

Şevkî'nin hayatı hakkında divanında verdiği bilgiler dışında kaynaklarda bir bilgi yoktur. Buna göre; adı Hasan Tahsin'dir, 1241 (1825) yılında dünyaya gelmiştir, İstanbulludur, seyyiddir. Muhammed b. Hasan b. Ali el-Ahıskavî'nin oğludur. Mahlası Şevkî'dir. Divan-ı Hümayun Teftiş Mahkemesi'nde kâtiptir. Hattattır. Bayramiyye tarikatınının Himmetiye koluna müntesip, aynı zamanda Mevlâna âşığı ve Mesnevihan olan sûfi meşrep bir şairdir. Şevkî, evlenmiş ve Ayşe adında bir kızı dünyaya gelmiştir. Vefat tarihi belli değildir. 1270 (1853-54) yılında hayattadır. Türkçe ve Farsça şiirlerinden oluşan divanı vardır.¹

Divandaki şiirler bir mecmuaya kaydolmayıp dağınık varaklar halinde müsveddelerde iken, erbab-ı tab'a yadigâr kalması ve gaddar feleğin elinden korunması için, 20 Zilhicce fi yevm-i isneyn 1268 (5 Ekim 1852 Pazartesi günü) şairin kendisi tarafından tertip edilip yazılmaya başlanmış ve divana *Meserretnâme-i Uşşâk* ismi verilerek tarih düşürülmüştür (1268):

Bu dîvân ehl-i aşka şevk olsun ey [fakîr] Şevkî

Denildi ism ü târihi Meserretnâme-i Uşşâk²

Divan daha sonra 10 Recep 1274'de (24 Şubat 1858) Seyyid Abdurrahim el-Hıfzî el-Kâdirî ibn es-Seyyid Abdulhalim tarafından istinsah edilmiştir.³

Şevkî'nin şiirleri, özellikle tarih manzumeleri son derece önemli bilgiler içerir. Bunlar: Münacatı, naatları, methiyeleri, İmam Hasan ve Hüseyin'e mersiyesi, Hz. Mevlâna'ya methiyesi ve ondan istimdat dilemesi, Himmet Efendi'ye methiyesi, tasavvuf ve ahvâl-i derviş hakkındaki pendnâmeleri, îdiyyesi, Hırka-i Şerif imamı Hâfız Emin Efendi'ye iftara gittiğinde nezmettiği Ramazaniyyesi, Şerif Kamil Efendi'nin Âdâb-ı Kuzât adlı risalesine takrizi, müfettiş-i evkâftan Şükrü Efendi ile Tevfik Efendi'ye yazdığı tebriknâmeleri, surnâmesi, Osmanlı-Rus savaşı hakkında yazdığı sulhiyesi, Rus ordusunun hezimetini ve Abdülmecid Han'ın muzafferiyeti hakkındaki zafernâmeleri, hicivle meşgul bazı şairlere nasihatı, Hâlid-i Bağdâdî, Hâfız-ı Şîrâzî, Mezâkî, Halim Giray ve İsmail Hakkî'nin gazellerini tahmisi, Zeyûr Efendi'nin Kadir gecesi hakkındaki beytini tahmisi, şikâyetnâmesi, ney ve çeşitli çalgılarla yapılan ayinler hakkındaki yazısı, kolera hastalığı ve bu esnada yaşanan ölümler, Şeyh Said Efendi ve Ferhad Efendi'ye yazdığı methiyelerden oluşan

¹ Taşdelen, İshak, *Şevkî Hasan Tahsin İstanbulî Divanı (Transkripsiyonlu Metin ve Sadeleştirme)*, Atatürk Üniversitesi, SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2014, s. 14-26.

² *Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî*, Ankara Millî Kütüphane 8857 Numaralı Yazma, vr. 2b.

³ *Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî*, vr. 119b; geniş bilgi için bkz. Taşdelen, *a.g.e.*, s. 365-368.

kasideleri; naat, nasihatnâme, münacat ve Seyyid Cemaleddin Efendi'ye yazdığı mersiyyeden oluşan müseddesleri; Hacı Bayram Veli'yi methi, nasihatnâmesi ve hastalıktan şikayet ettiği şikâyetnâmesi, Himmet Efendi'yi methi ve Hz. Hüseyin'e yazdığı mersiyyeden oluşan murabbaları; çeşitli dinî, ahlâkî, sosyal ve edebî konular hakkında yazdığı müfret beyitleri; vakıflar müfettişi Sadeddin Efendi'ye yazdığı methiyesi, sevgili ve aşk hakkında kaleme aldığı müstezadı; münacat, naat, nasihatnâmeler, Fatih Sultan Mehmed Han, Sünbül Sinan ve Himmet Efendi'nin methi, devlet nişanlarının toplatılması, Kerbela mersiyesi ve annelik hakkında yazdığı kıtaları; Abdülmecid Han'ın tahta çıkışı, Mehmed Ali Paşa'nın sadrazamlığa atanması, Akif Hikmet Bey'in şeyhülislamlığa atanması, Ahmet Şükrî Efendi'nin Evkâf-ı Hümayun'da müfettiş olması, Yesârizâde Efendi'nin ve Abdülhalim Molla'nın Rumeli kazaskeri olmaları, Seyyid Hüseyin Agah Efendi'nin molla olması, Sarım Paşa'nın sadrazam olması, Ziver Efendi'nin Evkâf-ı Hümayun nazırı olması, Şair İbrahim Şefik Bey'in Evkâf-ı Hümayun'da muhasebeci olması, Ziver Efendi'ye, İstanbul kadısı Şükrü Efendi'ye, Mahkeme kadısı vekili Mahmud Paşa'ya yeni yıl tebrikleri, Ramiz Efendi'nin kethüda olması, Osmanlı-Rus savaşı, Sıddık Efendi'nin Galata mollası olması, Teftiş-i Evkâf kâtiplerinden İsmet Efendi'nin müderris olması, İsmail Hakkı Efendi ve Abdülmecid Han için yeni yıl tebrikleri, Ramiz Efendi'nin müderris olması, yeni yıl tarihi; Hasan Tahsin Bey, Arif Hikmet Bey, Nakibüleşraf Esad Efendi, Hüsnî Efendi, Nazif Efendi ve Ali Rıza Bey'e yeni yıl tebrikleri, Teftiş-i Evkâf'ta temyiz kâtibi Sadık Efendi'ye yeni yıl tebriki, Abdülmecid Han'ın annesi Bezmiâlem Valide Sultan Camii, Himmetzade Tekkesi'nin tamirâtı ve oradaki su kuyusu, Mirahur Dergâhı, Ördek Kassab Camii, Valide Sultan Camii yakınlarındaki sıbyan mektebinin tamirâtı, Bezmiâlem Valide Sultan'ın yaptırdığı hastane, Abdülmecid Han'ın yaptırdığı köprü, Halim Molla Efendi'nin inşa ettiği kayık, Lenka yakınlarındaki hamam ve Sinan Bey Mektebi'nin tamirâtı, Hâfız Divanı'nın okunması ve divandaki gazellerin bitimi, Kitâb-ı Celâl'in okunması, Kitâb-ı Fenârî, Kitâb-ı Tasavvurat, Kitâb-ı Abdülvehab ve Divan-ı Abdulahad'ın yazımı, Şeyh Hâlid Ziyâeddin Divanı'nın basımı, Şahidî'nin Gülşen-i Vahdet'in yazımı, Cevrî'nin Hall-i Tahkikat'ın yazımı, Şeyh Murad Efendi'nin Mesnevi şerhinin tamamlanması, Hayatizâde Şerif Efendi'nin kitabı Himmet-i Cedîde'nin basımı, Şükrü Efendi'nin oğlu Tefvik Efendi'nin mezuniyeti, Nesimî Divanı'nın basımı, Sünbülzâde Vehbî'nin Tuhfe'si ve Nazım Divanı'nın basımı, Keçecizâde İzzet Molla Divanı'nın basımı, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'in kapısında fetvahane inşası, Bayramiyye tarikatında taç giydirme töreni, şehzâdeler

Mehmed Reşad, Mehmed Âbid, Ahmed Kemaleddin ve Mehmed Fuad'ın doğumları, Müderris Ramiz Efendi'nin evliliği ve oğlunun doğumu, Ağâh Efendi, Kâmil Efendi, Ramiz Efendi ve Rasim Efendi'nin oğullarının doğumu, Abdülmecid Han'ın kızı Fatıma Sultan'ın nikahı ve Sabiha Sultan'ın doğumu, Şehzâde Murad ve Şehzâde Abdülmecid'in sünnet düğünleri, Hasan Bey'in oğlu Celal Bey'in sünneti, Nazmi Efendi'nin oğlu İsmail Hakkı'nın doğumu, Kadı Hüseyin Efendi'nin kızı Feride'nin doğumu, Kâtip Rıza Bey'in oğlu Cemil Bey'in sünneti, Kâtip Nuri Efendi'nin oğlu Şemseddin'in doğumu, Kâtip Edhem Efendi'nin sakal bırakması, evliliği ve kızı Emine Nafia'nın doğumu, Raşid Efendi'nin kızı Hadice Huriye'nin doğumu, Raşid Efendi'nin oğlu Ahmed Nuri Efendi'nin doğumu, Hasan Tahsin İstanbulî'nin kızı Ayşe'nin doğumu, Martızade Sakıb Efendi'nin oğlu İbrahim Refik'in doğumu, Kassamlık dairesi kayıt memuru Salih Efendi'nin oğlunun doğumu, Martızade Sakıb Efendi'nin sünnet olması; Kâtip Fazlı Efendi, Harbiye nazırı kâtibi Ali Efendi, Hazine-i Evkâf kâtibi Muhammed Efendi, Cemaleddin Efendi, Hüsnü Efendi ve Hasan Tahsin İstanbulî'nin sakal bırakmaları, Galib Molla'nın evlenmesi, Ömer Ağa'nın iki oğlu Hasan ve Hüseyin'in doğumu, Şehzâde Ziyâeddin'in doğumu, Kadri Efendi'nin kızı Hadice'nin doğumu, Osman Efendi'nin kızı Ayşe'nin doğumu, Hasan Tahsin İstanbulî'nin doğumu, Hüsnü Efendi'nin doğumu, Hafız Muhammed Efendi'nin oğlu Yusuf Ziya'nın doğumu, Nuri Efendi'nin kızı Şerife Fatıma Hanım'ın doğumu; ulemadan Gürcü Ahmed Efendi, İmamzâde Esad Efendi, Bezmiâlem Valide Sultan, Zabtiyye kâtibi Muhammed Efendi, Yusuf Efendi'nin oğlu Reşid Efendi, Yorgancı Hüseyin Efendi, Tahir Baba, Abdulhad Nuri Efendi, Şeyh Nurullah Efendi, Şeyh Mecdeddin Efendi, Seyyid Muhammed Murad Efendi, ulemadan Hekim Hoca Hamid Efendi, Şeyh Muhyiddin Efendi, Himmetzâde neslinden Cemaleddin Efendi, Abdullatif Efendi, Kutbulârifin Merkez Efendi hankahı şeyhi merhum Ahmed Efendi'nin kerimesi Âbide Hanım, eşrâf-ı kuzâttan Vehbi Efendi'nin kerimesi Nesibe Hanım ve mahdumu Âkif Efendi, Kısmet-i Askeriyye Mahkemesi mukayyidlerinden İbrahim Efendi, mahalle sakinlerinden Râşid Efendi, eşref-i kuzâttan Hamâmîzade Ârif Efendi, hattat Şeyh Mustafa Hulusî Efendi, darphane işçisi İbrahim Efendi, Kâtip Ârif Efendi, Ömer Molla, Yorgancı Ali Ağa, Basmacı Ali Ağa, Koltukçu Cingöz Ahmed Ağa, Abdi Ağa ve Nazif Efendi'nin vefatları gibi tarih manzumeleridir.

Şevkî'nin şiirlerinde ayet ve hadislerden yaptığı iktibaslar ve telmihler, okumuş olduğu kitaplar, Türkçenin yanı sıra kaleme aldığı Farsça şiirler, kâtipliği, hattatlığı ve Mesnevihan olması iyi bir eğitim aldığını göstermektedir. Hâlid-i

Bağdâdî, Hâfız-ı Şîrâzî, Mezâkî, Halim Giray ve İsmail Hakkı'nın gazellerini tahmisleri, Zeyûr Efendi'nin Kadir gecesi hakkındaki beytini tahmisi; Şems-i Sîvâsî, Hakkı Efendi, Âsım Efendi, Bursalı İffet Efendi, Cemaleddin Efendi, İsmail Hakkı Efendi ve Rüşdü Efendi'nin şiirlerine nazireleri vardır. Türkçe ve Farsça şiirlerinden oluşan Divan'ı hakkında doktora çalışması yapılmış; ancak henüz yayımlanmamıştır.⁴

Şevkî'nin Farsça Şiirleri

Şevkî'nin Farsça şiirleri; 8, 10, 10, 5 ve 7 beyitten oluşan beş gazeli; Teftîş-i Evkâf Mahkemesi'nde üçüncü rütbeğe yükselmesi nedeniyle Sâdeddin Efendi'ye teşekkür için yazdığı şiiri, umumî mektepler bakanı Kemâl Efendi'nin imtihan gününde padişahın huzurundaki çocuklara okuttuğu Farsça beyitlerden birini tediye ettiği manzumesi, Tevfik Efendi'nin yeni yılının tebrik edilmesi, Cevrî'nin eserlerinden olan Hall-i Tahkîkât adlı kitap ve ünlü şairlerden Farsça hocası Süleyman Fehim Efendi'nin vefatına dair yazılmış tarih manzumeleri; “Yâ Rabbi be İbâdât-i Rasûlü's-sakaleyn” adlı Ebû Saîd Ebi'l-hayr'ın rubaisine naziresi, yakarıшта bulunduğu kıtası ve iki müfret beyti; ayrıca divandaki Türkçe iki gazelde Farsça-Türkçe (21. gazel) ve Arapça-Farsça mülemma iki beyti (101. gazel) vardır. Şevkî'nin bunlardan başka Hâfız-ı Şîrâzî ve Hâlid-i Bağdâdî'nin Farsça gazellerini Türkçe tahmisi ve Hâfız-ı Şîrâzî'nin 8 beyitlik bir gazelinin Türkçe çevirisi de bulunmaktadır.⁵

Şevkî, Farsça şiirlerinde âşıktan ve aşk ehlinde bahseder. Sevgilinin nergis gözlerine âşık olan sarhoş olur; onun gittiği her yer meyhanedir. Şevkî'nin akli bazen aşk rüzgârıyla dalgalanır; iki gözünden inci tanesi gibi yaşlar akar; sevgilinin mum gibi cemâlini görmüş ve pervane gibi kolunu kanadını yakmıştır. Tanrının sırlar hazinesi aşk ehlinin kalbindedir. Aşk ehlinin kalbi virane gibi görünür; ancak hakikatte mamur bir yerdir. Şevkî'ye göre mal ve makam sevgisini terk edenin himmeti yüce olur; alçak dünyaya talip olan divanedir. Gece gündüz gönül ehliyle sırdaş olmalıdır. Gönül ehline âşına olan başkalarına yabancı olur.

Şevkî'ye göre vefalı olmayan yabancı gibidir, onunla dost olunmaz. Dertten, gamdan uzak olanın bu zamana şükretmesi gerekir; zira gidenler geri gelmez.

⁴ Taşdelen, İshak, **Şevkî Hasan Tahsin İstanbulî Divanı (Transkripsiyonlu Metin ve Sadeleştirme)**, Atatürk Üniversitesi, SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2014.

⁵ **Divân-ı Hasan Tahsin Şevkî**, Ankara Millî Kütüphane 8857 Numaralı Yazma, vr. 46a, 49ab, 60ab, 64b, 83a, 13b-14a, 23ab, 92a, 99b-100a, 117b, 39b, 41a, 51a, 76b, 23b-24a, 24b-25a, 77ab.

Alçak dünyadan el etek çekmeli; çünkü suyu pistir, temizlemez. Zamanın cevri ü cefasından Şevkî'nin bedenine huzur gelmez; canı ölüm korkusundan titrer; dünya fanidir, ebedilik gelmez. Tanrı katına çıkan mutludur; oradan asla eli boş gelmez. Şevkî, Allah'tan kendisine afiyet vermesini ister; çünkü hastadır; sesi bile çıkmamaktadır; bedeni hastalıktan zayıf düşmüştür; ama yine de heva ve hevesten vazgeçmez. Ona göre hocadan ve doktordan şifa beklenmemeli; Allah'tan başkasından şifa gelmez. Bu zamanın neyinden neşe ve safa gelmez.

Şevkî hastadır, çaresizdir, kendinden geçmiştir; güzellerin zulmünden dolayı şaşkın, gamdan dolayı hasta ve yorgundur; sırtında ağır bir yük vardır; gözünden ırmaklar gibi yaşlar akar, işi gücü ağlamak olmuştur; bu yüzden ilimden ve irfandan uzak kalmış, işten ve talepten bitap düşmüştür. Arzuları dev gibi yolunu kesmiştir; bunun için Allah Teâlâ'dan yardım ister ve "Ey benim canım, benim cananım, çaresizim, yardım et. Hidayet yolu nerede söyle? Feyiz ve keramet nerede söyle? Lütuf ve inayet nerede söyle? Çaresizim, yardım et. Ben kimsesiz ve âcizim; aşk yolunda avareyim; kırılıp incinmekten paramparçayım; çaresizim, yardım et" der. Şevkî, yine de Allah'tan ümidi kesmez; çünkü O müşfikdir; lütuf ve merhamet sahibidir. Şevkî, aşk yolunda elsiz ayaksız kalmıştır, çaresizdir; azıksız ve arkadaşsız, bu yola baş koymuş, gece gündüz çalışıp çabalamaktadır. Bunun için Allah'tan yardım etmesini ister.

Şevkî, gönül ehlinin arasında aşktan söz edemeyeceğini; kendisine aşk sırlarını onların açıp öğrettiklerini söyler. Saba rüzgârına seslenir; sevgilisinin iyilik haberini getirmesini ister. Şevkî, gönül bülbülüne aşk gülşeninden bir koku gelince, ezelde beline aşk zünnarı bağlayan Şeyh San'an gibi Mekke'den Kayser'e yani Rumeli'ne kadar gider. Rahmeti her zaman yağmur gibi yağın Allah katından kendi toprağına da aşk yağmurlarının yağmasını ister. O da perişan Şevkî gibi dünyada rüsva olmuştur; akli ve fikri aşk iyilerinin elinde yağmalanmıştır.

Şevkî bir gazelinde de "Ey oğul" diye hitap ettiği oğluna veya bir başkasına öğütler verir. Derviş suretinde görünen kişinin gerçek mizacının Hak yolunda gidişte belli olacağını bildirir. Gerçek amelleri mal gibi satmanın yanlış; kerametlerden söz etmenin de zararlı olduğunu söyler. Ona göre gönlünde vatan sevgisi olan, vatan özlemi duyan kişi ebedilik yolunun sâliki olup dünyayı terk etmeli ve temizlenmelidir; çünkü alçak dünyanın eteği pistir; ona el süren yok olur gider. Allah erinin nazarında Karun'un hazinesi, inci ve mücevherler, taş gibidir; bir değeri yoktur. Her durumda nimete şükredip Allah'a hamdetmeli ki nimetler artsın. Evet, Şevkî sevdalıdır, sevgilisini özler; o seherde öten bülbül gibidir:

Ne yapayım sevdalı gönümde sana özlemim var;

Şevkî gibi seherde öten bülbül olmuşum.

Şevkî, Teftîş-i Evkâf Mahkemesi'nde üçüncü rütbeye yükselmesi nedeniyle Sâdeddin Efendi'ye teşekkür için kaleme aldığı şiirinde dünyada insanların bazen mutlu bazen üzgün, bazen zararda bazen de kârda olduğunu; Hak erlerinin gönül ehline yardım ettiklerini; ezel feyzine sahip olanın maksadına nail olduğunu hatırlattıktan sonra kendisinden bahseder ve Teftîş-i Evkâf Dairesinde vekâleten görev yapan bir kâtip iken bir anda üçüncü rütbenin kendisine tevdi edildiğini ve asaleten bir üst makama yükseldiğini söyler. Kendisine bu makamı velî-yi nimetim dediği değerli zat Sâdeddin Efendi lütfetmiştir. Talih kuşu Şevkî'nin başına konmuş ve muradına ermiştir. Artık o Sâdeddin Efendi'nin kulları arasındadır. Onun duacıdır:

Dünyada ömrü uzun olsun, talihi de yaver gitsin hep.

Şevkî'nin mektepler bakanı Kemâl Efendi'nin imtihan gününde Padişahın huzurundaki çocuklara okuttuğu Farsça beyitleri tesdis ettiği müseddes bir manzumesi de vardır.

Şevkî, fazilet sahibi Tefvîk Efendi Hazretlerinin yeni yılını tebrik ettiği ve 1262 (1846) yılı olarak tarih düşürdüğü manzumesinde ise Tefvîk Efendi'nin gece gündüz, bütün ay ve yıl, dünyada izzet ve ikbal içinde son derece mutlu olduğunu bildirir ve yeni yılını kutlar: "Ey Hadî (Tanrım)! Yeni yıl Tefvîk Efendi'ye kutlu olsun".

Cevrî'nin Hall-i Tahkîkât adlı kitabının tamamlanması ile ünlü şairlerden Farsça hocası Süleyman Fehim Efendi'nin 1262 (1846) yılında vefatına dair tarih düşürdüğü iki adet manzumesi vardır. Şevkî, Fehim'in irfan ehli, Farsça hocası ve şair olduğunu hatırlattıktan sonra onun Tanrı katına gittiğini bildirir ve ona dua ederek sözlerini tamamlar: *Şair Fehim cennette ikamet etsin; Hakk'ın divanında Hassan ile birlikte olsun.*

Şevkî'nin Ebû Saîd Ebi'l-hayr'ın rubaisine naziresi bir de rubaisi vardır. Şevkî, bu şiirinde insanların ve cinlerin elçisi ve iki haremın seçkini Hz. Peygamberi vesile kılarak Allah'a yakarıştta bulunur; Allah'tan Arasat'ta isyanından sual etmemesini ve bir iyilik edip Hasan ile Hüseyin'i kendisine şefaataçı yapmasını ister.

Şevkî, kıtasında ise Allah'tan iman ehlinin duasıyla kendisine acımasını, bağışlayıp affetmesini ister. Çünkü o, aşk hanedanının kuludur; bunun için yiğitlerin şahı (Hz. Ali)'den himmet diler.

Şevkî, iki adet müfret beytinin ilkinde temiz şiirin şeriata muhalif olmadığını; kendi şiirinin rehber olduğunu söyler. İkincisinde ise kendi kitabının kusurlarından özür diler ve “Çok yanlış yaptım; sen hoş görür müsün!” diyerek yanlışlarının hoşgörülmesini ister.

Şevkî'nin Türkçe iki gazelinde Farsça-Türkçe ve Arapça-Farsça mülemma iki beyti vardır. Bunlar:

Evet, belâ hükmüyle ezelde söz verdiler.

Bizim de çektiğimiz bu belâ değil midir?

Allah'ın zatı tektir; O'ndan başka bir kimse (var) olmadı.

Ârifler şimdi O'nun hakkında “olduğu gibidir” dediler.

Şevkî, ayrıca Hâfız-ı Şîrâzî ve Hâlid-i Bağdâdî'nin Farsça gazellerinden birini Türkçe tahmis etmiş ve Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir şiirini de Türkçeye çevirmiştir.

Farsça Şiirler ve Türkçe Çevirileri

Gazel 1:⁶

Remel-i müsemmen-i mahzûf: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilât

هر که عاشق شد به دور نرگست مستانه است
هر مقامی که رود هم زین جهان میخانه است
از برای عشرتِ جاوید در فصلِ بهار
پر ورق بگشاده در گلستان پیمانه است
بحر عظم گه تلاطم می کند از باد عشق
از دو چشمم نم چکد پر قطره اش دردانه است
پرتو شمع جمالت را نظر کرد آنکه دید
سوختن را بال و پر با شوق دل پروانه است
گنج اسرار خدا در قلب اهل عشق شد
جای معمور است به ظاهر گرچه آن ویرانه است
ترک حبّ مال و جاه کن همّتت عالی شود
هر که باشد طالب دنیای دون دیوانه است
شوقیا هر روز و شب با اهل دل همراز شو
آشنای اهل دل با دیگران بیگانه است

⁶ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 46a.

Senin nergis gözüne âşık olan sarhoştur;

Bu dünyadan gittiği her yer de meyhanedir.

Bahar mevsiminde ebedî iştret için

Gülbahçesinde yapraklarını açmış olan kadehtir.

Deniz gibi aklım, bazen aşk rüzgârıyla dalgalanır;

İki gözümden yaşlar akar; damlaları inci tanesidir.

Gören, mum gibi cemâlinin ışığına baktı;

Gönül arzusuyla kolunu kanadını yakan pervanedir.

Tanrı sırlarının hazinesi aşk ehlinin kalbinde oldu;

Bayındır yerdir; görünüşte gerçi viranedir.

Mal ve makam sevgisini terk et; himmetin yüce olur;

Alçak dünyaya talip olan divanedir.

Ey Şevki! Gece gündüz gönül ehliyle sırdaş ol;

Gönül ehline âşina olan başkalarına bigânedir.

Gazel 2:⁷

Hezec-i müseddes-i ahreb-i makbûz-i mahzûf: Mefûlü mefâilün feûlün.

آن کس که از وفا نیاید
بیگانه است به آشنا نیاید
حالی که ترا ز درد خالیست
شکرش کن که ما مضمی نیاید
از دنیای دون بچید دامن
چرکابست پاکها نیاید
از جور و جفای روزگاری
آسایش تن مرا نیاید
لرزانست جان ز بیم مرگی
در فانی جهان بقا نیاید
رفت آنکه به درگهت الهی

⁷ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 49ab.

شاد است هیچ بی نوا نیاید
 یا رب عافیت بده به جسمم
 بیمارم ز من صدا نیاید
 نفسم چون ضعیف شد ز علت
 هیچ از هوس و هوا نیاید
 از خواجه و از طبیب مپندار
 از غیر خدا عطا نیاید
 شوقی از نوای نای دوران
 شوق و طرب و صفا نیاید

*O kimse ki ondan vefa gelmez,
 Yabancıdır, dost (olmaya) gelmez.
 Şimdi dertten uzaksın sen,
 Şükret buna; çünkü giden gelmez.
 Alçak dünyadan elini eteğini çek;
 Suyu pistir; temizlemeye gelmez.
 Zamanın cevr ü cefasından
 Benim bedenime huzur gelmez.
 Canım titrer ölüm korkusundan
 Fanidir dünya, ebedilik gelmez.
 Allah'ım! Huzuruna giden kişi
 Muthudur; asla yoksun gelmez.
 Ya Rabbi! Afiyet ver bedenime;
 Hastayım; benden ses gelmez.
 Bedenim hastalıktan zayıf düştü; ama
 Heva ve hevesten asla vazgeçmez.
 Hocadan ve doktordan bekleme;
 Allah'tan başkasından bağış gelmez.*

Şevkî! Zamanın ney nağmesinden

Şevk, neşe ve safa gelmez.

Gazel 3: Hastalık anında Allah Teâlâ'dan yardım istemek için söylemiştir.⁸

Recez-i müsemmen-i sâlim: Müstefilün, müstefilün, müstefilün, müs-tefilün

ای حضرت ربّ الا نام، در مانده ام فریاد رس
 در کنج غفلت صبح و شام، در مانده ام فریاد رس
 بی هوشم از دور و زمان، مدهوشم از جور بتان
 بردوشم از بار گران، در مانده ام فریاد رس
 جسمم ز غم بیمار شد، چشم دلم انهار شد
 کارم همیشه زار شد، در مانده ام فریاد رس
 از علم و عرفان و ادب مهجور و دورم زین سبب
 بی تابم از سعی و طلب، در مانده ام فریاد رس
 نفس و هوا اندر بدن، مانند غول شد راهزن
 ای جان من جانان من، در مانده ام فریاد رس
 راه هدایت گو کجاست، فیض و کرامت گو کجاست
 لطف و عنایت گو کجاست، در مانده ام فریاد رس
 من بیگس و بیچاره ام، در راه عشق آواره ام
 از انکسار صد پاره ام، در مانده ام فریاد رس
 دارم امید عاطفت، چون از جناب حضرتت
 ای کان لطف و مرحمت، در مانده ام فریاد رس
 ساعی شدم صبح و مساء، یا رب مکن سعیم هبا
 در راه عشق بی دست و پا، در مانده ام فریاد رس
 رفتم بسوی این طریق، چون شوقی بی زاد و رفیق
 لطفی کن ای یار شفیع، در مانده ام فریاد رس

Ey insanların ve cinlerin rabbi Hz. (Allah)! Çaresizim, yardım et.

Gaflet köşesinde gece gündüz çaresizim, yardım et.

Bîhuşum devirden ve zamandan; şaşkınum güzellerin cevrinden;

Berduş oldum ağır yükten; çaresizim, yardım et.

⁸ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 60ab.

*Gamdan bedenim hasta oldu, gönül gözüm ırmaklar (gibi) oldu,
İşim hep ağlamak oldu; çaresizim, yardım et.*

*İlimden, irfandan ve edepten uzak kalmışım bu yüzden;
İşten ve talepten bitabım, çaresizim, yardım et.*

*(Bu) nefis ve heves bedenimde dev gibi yolkesen oldu;
Ey benim canım, benim cananım, çaresizim, yardım et.*

*Hidayet yolu nerede söyle? Feyiz ve keramet nerede söyle?
Lütuf ve inayet nerede söyle? Çaresizim, yardım et.*

*Ben kimsesiz ve âcizim; aşk yolunda avareyim;
Kırılıp incinmekten paramparçayım; çaresizim, yardım et.*

*Ümitliyim şefkâtinden; çünkü yüce katından
Ey lütuf ve merhamet kaynağı, çaresizim, yardım et.*

*Çalıştım çabaladım gece gündüz, ya Rabbi, heba etme çabamı!
Aşk yolunda elsiz ayaksız, çaresizim, yardım et.*

*Bu yola (baş koyup) gittim, azıksız ve arkadaşsız Şevkî gibi,
Bir iyilik et ey müşfik dost; çaresizim, yardım et.*

Gazel 4:⁹

Remel-i müsemmen-i maksûr: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilât

من ندانم در میان اهل دل گفتار عشق
کشف و تعلیم کرده اند ایشان¹⁰ مرا اسرار عشق
ای صبا بر من پیام لطف دلداری بیار
بلبل دل را وزد بویی که از گلزار عشق
شیخ صنعان وش ز مکه تا به قیصر می رود
هر که بندد در میان خود ازل ز تار عشق
یا الهی فیض تو بارد چو باران دائما
بو که بر من خاک را بارد دمی امطار عشق
شوقی آشفته دل وش در جهان رسوا شدم

⁹ *Dīvân-ı Hasan Tahsin Şevkî*, vr. 64b.

¹⁰ ایشان : در اصل، ایشان¹⁰

عقل و فکرم گشت یغما در کف ابرار عشق

Ben gönül ehlinin arasında aşktan söz edemem;

Bana aşk sırlarını onlar açtılar, onlar öğrettiler.

Ey saba! Bana sevgilinin esenlik haberini getir;

Gönül bülbülüne aşk gülşeninden bir koku gelir.

Şeyh San'an gibi Mekke'den Kayser'e kadar gider;

Ezelde beline aşk zünnarı bağlayan kişi.

Ey Allah'ım! Senin feyzin yağmur gibi yağar daima,

Belki benim toprağımın üzerine de aşk yağmurları yağar bir an.

Gönlü perişan Şevkî gibi dünyada rüsva oldum.

Aklım ve fikrim aşk iyilerinin elinde yağma oldu.

Gazel 5:¹¹

Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf: Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün.

ای که در صورتِ درویش کنی جلوه گری
باشد اندر ره حق سیرتِ خود را اثری
مفروش کالهٔ اعمالِ حقیقت که خطاست
ز کراماتِ مزن لاف که دارد ضرری
گر شود حبّ و وطن در دل حسرت زده ات
سالک راه بقا شو ز جهان کن سفری
پاک شو دامن دنیای دنی چرکابست
پای مالت شود از دست کشتی ای پسری
سنگ خارا شده در نظر اهل الله
گنج قارون امل قیمت درّ و گهری
شکر و تحدیثِ نعم کن بخدا در همه حال
که بود نعمتت افزون به حکم قدری
چه کنم در دل سودا زده ام شوق تو هست

¹¹ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 83a.

همچو شوقی شده ام بلبل ورد سحری

Ey derviş suretinde tezahür eden!

Kendi siretinin izi Hak yolunda olur.

Gerçek amelleri mal (gibi) satma; çünkü yanlıştır.

Kerametlerden söz etme; çünkü zararlıdır;

Eğer hasret çeken gönlünde vatan sevgisi varsa,

Ebedîlik yolunun saliki ol, dünyayı terk et.

Temizlen; alçak dünyanın eteği pistir.

Ey oğul! Eğer elini sürersen, yok olursun.

Sert taş gibidir Allah erinin nazarında

Karun'un ümit hazinesi, inci ve mücevherin değeri.

Allah için her durumda nimetlere şükret, hamd et ki

Nimetin artıp çoğalsın karınca kaderince.

Ne yapayım, sevdalı gönlümde sana özlem var;

Şevkî gibi seherde öten bülbül olmuşum.

Şevkî'nin Teftîş-i Evkâf Mahkemesi'nde üçüncü rütbeye yükselmesi nedeniyle Sâdeddin Efendi'ye teşekkür için söylediği şiiri:¹²

Remel-i müsemmen-i mahzûf: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

چون ز اوضاع فلک انس و ملک بیخود شد
 گاه شادی گاه¹³ غم گاهی زیان گه سود شد
 اهل دل را یآوری کرد زمره مردان حق
 هر کرا فیض ازل بود نائل مقصود شد
 من در تفتیش اوقاف یک ملازم کاتبم
 بالوکاله صنف ثالث چون مرا موعود شد
 ناگهان محلول واقع شد اصالت زان صنف

¹² *Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî*, vr. 13b-14a.

¹³ گاه : در اصل، گاهی

در مقامی آمدم که صاحبش محمود شد
 یعنی سعدالدین افندی آن ولی التعمتم
 و عدة فرموده لطف و وفا کرد زود شد
 مسند تفتیش را فر داده آن ذات شریف
 دمبدم ایام کام و دولتش مسعود شد
 حمد لله کی¹⁴ به دولت در سر اقبال من
 سایه بال همای رافتش ممدود شد
 قید کردند نام من در دفتر احسان او
 از عداد بندگان این کمترین معدود شد
 عمر و اقبالش فزون باشد هماره در جهان
 این دعا معروض صوب درگه معبود شد

*Feleğin gidişatından insanlar ve melekler kendilerinden geçince,
 Bazen mutluluk bazen keder, bazen zarar bazen de kâr oldu.*

*Hak erleri gönül ehline yardım ettiler;
 Ezel feyzine sahip olan maksadına nail oldu.*

*Ben teftiş-i evkâf dairesinde vekaleten görev yapan bir kâtip(t)im;
 Birden üçüncü rütbe bana tevdi edildi.*

*Bir anda (vekaleten görev yaptığım) o rütbeden alındım
 Asaleten öyle bir makama yükseldim ki sahib-i mahmud oldum.*

*Yani Sadeddin Efendi, o velî-yi nimetim
 Lütfetti, vaatta bulundu; sözünde de vefalı oldu.*

*O şerefli zat teftiş makamına şan şevket verdi;
 An be an onun arzusu yerine geldi, devlet günleri mutlu oldu.*

*Allah'a hamd olsun ki devlet olarak (talih kuşu) başıma (kondu);
 Onun şefkât Hüma'sının kanatlarının gölgesi (başıma) düştü.*

Benim adımları onun ihsan defterine kaydettiler;

¹⁴ کی : در اصل، کیم

Bu hakir kul da onun kulları arasında sayıldı.

Dünyada ömrü uzun olsun, talihi de yaver gitsin hep.

Bu dua Tanrı katına arzedildi.

Mektepler (Millî Eğitim) Bakanı Kemâl Efendi'nin imtihan gününde padişahın huzurundaki çocuklara okuttuğu Farşça beyitleri Şevkî'nin tesdis ettiği manzumesi. Yazmada belli olması için mezkur beyitler kırmızıyla yazılmıştır.¹⁵

Mütেকârib-i müsemmen-i maksûr: Feûlün feûlün feûlün feûl

هماره جهان مظهر داد باد
سرورخانه دل به بنیاد باد
ز غم اهل عرفان آزاد باد
فتوحات دینیّه مز داد باد

دل پادشاه جهان شاد باد
ز احسان او عالم آباد باد

جهانش به کام فلک یار او
جهان آفرین هم نگهدار او
به یمن عدالت که شد کار او
همه محض لطفست افکار او

دل پادشاه جهان شاد باد
ز احسان او عالم آباد باد

سپهر برین تختگاهش بود
زمان و زمین در پناهش بود
مقام امین شاهراهش بود
همه شرع و دین در نگاهش بود

دل پادشاه جهان شاد باد
ز احسان او عالم آباد باد

¹⁵ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 23ab.

فدای ره او تن و جان ما
برین حرف شد عهد و پیمان ما
پذیرد اگر آن جهانبان ما
ز افلاک برتر شود شان ما

دل پادشاه جهان شاد باد
ز احسان او عالم آباد باد

به مقطع چهار مثنوی بیت را
یکی گفت ز اهل کمال شوقیا
به اسلوب تسدیس کردم ادا
مرا پس بود عرضحال این ثنا

دل پادشاه جهان شاد باد
ز احسان او عالم آباد باد

Her zaman dünya adalet yeri olsun.

Gönlün neşe evi bayındır olsun.

İrfan ehli gamdan azat olsun.

Dinî fetihler artmış olsun.

Dünya padişahının gönlü şad olsun.

Âlem onun ihsanından abat olsun.

Dünyası, feleğin arzusuyla onun yâri (oldu);

Dünyayı yaratan da onun koruyucusu;

Onun işi olan adaletin bereketiyle

Onun bütün düşüncesi sırf lütuf oldu.

Dünya padişahının gönlü şad olsun.

Âlem onun ihsanından abat olsun.

Onun tahtı yüce gökyüzündedir.

Yer ve gök onun himayesindedir.

Güvenilir makam onun anayoludur.

Bütün şariat ve din onun himayesindedir.

Dünya padişahının gönlü şad olsun.

Âlem onun ihsanından abat olsun.

Bizim bedenimiz ve canımız onun yoluna feda;

Bizim sözüümüz ve ahdimiz bu sözle oldu eda.

Eğer bizim büyük padişahımız kabul ederse,

Feleklerden daha yüce olur bizim şanımız.

Dünya padişahının gönlü şad olsun.

Âlem onun ihsanından abat olsun.

Kemal ehlinden bir zatın söylediği

Mesnevi beytini dört kıtada ey Şevkî!

Tesdis üslubuyla (şiiri) tesdis ettim.

Bundan sonra arzualim şu duadır:

Dünya padişahının gönlü şad olsun.

Âlem onun ihsanından abat olsun.

Tevfik Efendi Hazretlerinin yeni yılının tebrik edilmesi (1262):¹⁶

Remel-i müsemmen-i mahzûf: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

حضرت توفیق افندی روز و شب هر ماه و سال
در جهان با عزّت و اقبال باشد پر صفا
شوقیا کردم بدین مصرع دعا تاریخ شد
سال نو¹⁷ توفیق افندی را سعید باد هادیا

Hız. Tevfik Efendi gece gündüz, bütün ay ve yıl,

Dünyada izzet ve ikbal içinde son derece mutludur.

Ey Şevkî! Bu mısra ile dua ettim; tarih oldu:

Ey Hadî (Tanrım)! Yeni yıl Tevfik Efendi 'ye kutlu olsun.

Bu beyit de Cevrî'nin eserlerinden olan Hall-i Tahkîkât adlı kitap için söylenmiştir:¹⁸

¹⁶ *Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî*, vr. 92a.

¹⁷ نو: در اصل، نوم

¹⁸ *Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî*, vr. 99b-100a.

Fâilâtün mefâilün müstefilât (?)

شوقیا شد تمام تحریر کتاب
هم ز اتمام گشت تاریخش حساب

*Ey Şevkî! Kitabın yazılması sona erdi;
Sona ermesiyle birlikte tarihi de hesap edildi.*

Ünlü şairlerden Farsça hocası Süleyman Fehîm Efendi'nin vefatına yazılmış tarih manzumesidir (1262):¹⁹

Remel-i müsemmen-i maksûr: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilât

اهل عرفان خواجه فرس حضرت شاعر فهيم
عزم درگاه خدا کرد باد در جنّت مقيم
شوقيا گفتم به شعر دلپذير تاريخ او
هم به حسّان باد در ديوان حق شاعر فهيم

*İrfan ehli, Farsça hocası Hz. şair Fehîm,
Tanrı katına gitti; cennette ikamet etsin.*

*Ey Şevkî! Bu güzel şiirle tarihini söyledim onun:
Hassan ile birlikte olsun Hakk'ın divanında şair Fehîm.*

Nazîre-i “Yâ Rabbi be İbâdât-i Rasûlü's-sakaleyn”.²⁰ Bu rubai, Ebû Saîd Ebi'l-hayr'ın rubaisine naziredir.

Rubai: Mefûlü mefâilü mefâilü feûl

يا رب به کمالات رسول الثقلين
يا رب به مقامات گزين حرمين
عصيان مرا هيچ مپرس در عرصات
لطفی بنمای باد شفيعم حسنين

*Ey Rabbim! İnsanların ve cinlerin elçisinin olgunluğu için,
Ey Rabbim! İki haremene seçkini (peygamberin) makamları için,*

¹⁹ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 117b.

²⁰ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 39b.

*Arasat'ta sorma benim isyanımı hiç;
Bir iyilik et; Hasan ile Hüseyin olsun şefaattim.*

یا رب به رسالت رسول الثقلین
یا رب به غزا کنندۀ بدر و حنین
عصیان مرا دو حصّۀ کن در عرصات
نیمی به حسن ببخش و نیمی به حسین

*Ey Rabbim! İnsanların ve cinlerin elçisinin risaleti için,
Ey Rabbim! Bedir ve Huneyn'de savaşanlar için,
Benim isyanımı Arasat'ta iki hisse yap;
Bir yarısını Hasan'la bağışla, bir yarısını da Hüseyin'le.²¹*

Kıta:²²

Hezec-i müseddes-i ahreb-i makbûz-i mahzûf: Mefûlü mefâilün feûlün

یا رب به دعای اهل ایمان
رحمی کن²³ مرا به عفو و غفران
من بندۀ خاندان عشقم
همّت طلبم ز شاه مردان

*Ey Rabbim! İman ehlinin duasıyla
Bana acı, beni bağışla, beni affet.
Ben aşk hanedanının kuluyum;
Yiğitlerin şahından himmet isterim.*

Müfret:²⁴

Remel-i müseddes-i mahzûf: Fâilâtün fâilâtün fâilün

²¹ Rubâiyyât-ı Şeyh Ebû Sa'îd Ebi'l-Hayr, s. 93 ([http://fa.wikisource.org/wiki: www.ketabfarsi.org](http://fa.wikisource.org/wiki:www.ketabfarsi.org), Çevrimiçi, 10.12.2014).

²² Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 39b.

²³ کن: در اصل، کون

²⁴ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 41a. Beytin ilk mısraı vezin açısından kusurludur.

شعر پاک نبود مخالف شرع را
عکس لفظش شد دلایم شوقیا

*Temiz şiir şeriata muhalif değildir;
Ey Şevkî! Lafzının aksi rehberim oldu.*

Müfret:²⁵

Remel-i müseddes-i maksûr: Fâilâtün fâilâtün fâilât

عذر خواهم از قصور این کتاب
پر خطا کردم تو داری مستطاب

*Bu kitabın kusurlarından özür diliyorum;
Çok yanlış yaptım; sen hoş görür müsün!*

Türkçe 21. gazelde Farsça-Türkçe mülemma bir beyit:²⁶

Müctes-i müsemmen-i mahzûf: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

بلی بحکم بلی بسته اند عهد ازل
بزم ده چکدکمز بو بلی دکلمی در

*Evet, belâ hükmüyle ezelde söz verdiler.
Bizim de çektiğimiz bu belâ değil midir?*

Türkçe 101. gazelde Arapça-Farsça mülemma bir beyit:²⁷

Remel-i müsemmen-i maksûr: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilât

كان ذات الله فرداً لم يكن شئ سواه
عارفان الان كماكان گفته اند در شان هو

Allah'ın zatı tektir; O'ndan başka bir kimse (var) olmadı.

Ârifler şimdi O'nun hakkında "olduğu gibi" dediler.

²⁵ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 41a.

²⁶ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 51a; Taşdelen, a.g.e., s. 517.

²⁷ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 76b; Taşdelen, a.g.e., s. 586.

Tahmis: Aşağıdaki gazel Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazelini Türkçe tahmistir. Hâfız'ın Şevkî'nin divanındaki gazeli²⁸ ile matbu kendi divanındaki gazelde²⁹ birkaç yerde nüsha farklılıkları vardır.

Remel-i müsemmen-i maksûr: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilât

Bilmezem mestânelikten subh u akşamım henüz

Cân u dilden mübtelâ-yı la 'i gülfâmım henüz

Gülfeminden sâkiyâ müştâk-ı peygâmım henüz

بر نیامد از تمنای لبیت کامم هنوز

بر امید جام لعلت دردی آشامم هنوز

Bezm-i dergâh-ı ezelde eyleyüp ikrâr-ı Hû

Râh-i aşka sâlik oldum gayrı etmem güft ü gû

Mezheb u dînim suâl eylesen ey mâhrû!

روز اوّل رفت دینم در سر زلفین تو

تا چه خواهد شد درین سودا سرانجامم هنوز

Şu 'lever olmaz harâb olmuş meded tennûr-i ten

Gül gibi hâk-ı vücûdum savurur bâd-ı mihen

Teşne-i dilsûz-ı aşkım hâlîme rahm eylesen

ساقیا یک جرعه ده زان آب آتشگون که من

در میان بختگاه عشق او خامم هنوز

Nâfe-i gîsû-yi zülfün yâd edüp bâd-ı çemen

Eyledi gül gönçe-i rûyum misâl-i yâsemen

Çîn-i zülfünden dahi dil hûn olup ey gülbeden

از خطا گفتم شبی موی ترا مشک ختن

می زند هر لحظه تیغی مو بر اندامم هنوز

Gül-izârın yâd edenler oldu külliyyen mahiv

Bülbül-i gülzâr-ı aşkım yâr ede cürmüm afîv

²⁸ **Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî**, vr. 23b-24a; Taşdelen, *a.g.e.*, s. 433-435.

²⁹ Hâfız-ı Şîrâzî, Hâce Şemseddin Muhammed, **Dîvân-ı Hâfız** (Kazvîni ve Ganî nüshasından nşr. Nizâmuddîn-i Nûrî), Tahran 1387 hş., s. 268.

Gonca-âsâ gülfeminden sâdır olmazken lagiv

نام من رفتست روزی بر لب جانان به سهو
اهل دل را بوی جان می‌آید از نامم هنوز

Gece teşrif-i hayâlin çün edince feth-i bâb

Hâzır oldu hıdmete geldi felekden mâhtâb

Subhdem nûr-i cebîninden olup bîdâr-ı hâb

پرتو روی ترا در خلوتم دید آفتاب

می‌رود چون سایه هر دم بر در و بامم هنوز

Na 're-i mestânemi gûş eyleyüp kıl merhamet

Bâde-i aşkınla olduk dem be dem şeydâ sıfet

Nice bîhûş olmayam ey şâh-ı taht-ı âtifet

در ازل دادست ما را ساقی لعل لب‌ت

جرعه جامی که من مدهوش³⁰ آن جامم هنوز

Vasl için cânâna etdi çok zaman ibrâm-ı dil

Zevk u şevkîn bahş edüp kıldı nice ikrâm-ı dil

Geçdi hattâ candan emrine oldu râm-ı dil

ای که گفתי جان بده تا باشدت آرام دل

جان به غم‌هایش سپردم نیست آرامم هنوز

Bu gazel kim oldu hakkâ çeşmesâr-ı ma 'rifet

Bahş eder âb-ı Hızırveş ehl-i aşka âfiyet

Yâd edüp Şevkî femini yazdı bir hoş menkıbet

در قلم آورد حافظ قصه لعل لب‌ت

آب حیوان می‌رود هر دم ز اقلامم هنوز

³⁰ مدهوش: در اصل، مدش

بر امید جام لعنت دردی آشامم هنوز
تا چه خواهد شد در این سودا سرانجام هنوز
در میان پختگان عشق او خامم هنوز
می‌زند هر لحظه تیغی مو بر اندامم هنوز
می‌رود چون سایه هر دم بر در و بامم هنوز
اهل دل را بوی جان می‌آید از نامم هنوز
جرعه جامی که من مدهوش آن جامم هنوز
جان به غم‌هایش سپردم نیست آرامم هنوز
آب حیوان می‌رود هر دم ز اقلامم هنوز

بر نیامد از تمنای لبیت کامم هنوز
روز اول رفت دینم در سر زلفین تو
ساقیا یک جرعه‌ای زان آب آتشگون که من
از خطا گفتم شبی زلف ترا مشک ختن
پرتو روی تو تا در خلوتم دید آفتاب
نام من رفتست روزی بر لب جانان به سهو
در ازل داده‌ست ما را ساقی لعل لبیت
ای که گفتمی جان بده تا باشدت آرام جان
در قلم آورد حافظ قصه لعل لبش

Türkçe gazel: Mevlânâ Şeyh Ziyâeddin Hâlid-i Bağdâdî'nin (Kuddise sırru-hu) gazelini tahmis:³¹

Remel-i müsemmen-i mahzûf: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Ey gönül sabr eyle dâim kimseye etme hased

Herkesin hâli cihanda gâh nîk ü gâh bed

Kimse râhat eylemez bârân-ı gamdan el-meded

سایه این خرگه نیلی که را مأمن بود

یا در این دنیا کجا آسایش یک تن بود

Kandadırlar Hüsrev ü Pervîz ü Dârâ Keykubâd

Kandadır ol şâh Süleyman kim ederdi adl ü dâd

Her biri bir bâd olup gitdi cihandan bî-murâd

گردش گردون، هزاران خانه را بر باد داد

نه همین بد مهریش با نوست یا با من³² بود

Gerçi devlethâneni bünyâd edip yapdın metîn

Eyledin envâ-ı ziyetle derûnun dilnişîn

Hâb-ı gafletten uyan ey nâzenîn-i kâmbîn

چشم عبرت برگشا و طاق کسری را ببین

پرده‌دارش عنکبوت و جغد³³ نوبت‌زن بود

³¹ Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî, vr. 24b-25a(خاک؛ سیاره بر؛ خانه را بر؛) ; Taşdelen, a.g.e., s. 436-437; Mu'temedî, Mihenduht, Mevlâna Hâlid-i Nakşebendî ve Peyrovân-i Tarîkat-i Ū, Tahrân 1368 hş., s. 255(خاک سیاه). (خاندان؛ خاک سیاه)

³² من: در اصل، ن

³³ عنکبوت و جغد: در اصل، عنکبوت جغد

Dergeh-i Hak'da beraberdir hakîr ü serbülend³⁴

Taht u tac sâhibleri de oldular hep müstemend

Mâl ü câna meyl eden oldu melûl ey hodpesend

شهریارانی که بر آورنگِ زَرین خفته‌اند

نیک بنگر تا کجاشان منزل و مسکن بود

Her mekânda defn olundu nîce bin mahcûb-i pâk

Her kadem başında oldu nîce bin âşık helâk

Oldu sînem Şevki hâk-âsâ anınçün çâk çâk

پا به خاک آهسته نه خالد که این سیّاره خاک

از غبارِ خطّ مهرویانِ سیمین‌تن بود

یا در این دنیا کجا آسایش یک تن بود
نه همین بد مهریش با نُست یا با من بود
پرده‌دارش عنکیوت و جغد، نوبت‌زن بود
نیک بنگر تا کجاشان منزل و مسکن بود
از غبارِ خطّ مهرویانِ سیمین‌تن بود

سایه این خرگه نیلی که را مأمن بود
گردشِ گردون، هزاران خانه را بر باد داد
چشم عبرت برگشا و طاقِ کسری را ببین
شهریارانی که بر آورنگِ زَرین خفته‌اند
پا به خاک آهسته نه خالد که این سیّاره خاک

Divandaki 102. Gazel,³⁵ Hâfiz-ı Şîrâzî'nin aşağıdaki gazelinin³⁶ Türkçe çevirisidir.

Müctes-i müsemmen-i mahzûf: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Hümâ-yı evc-i seâdet konardı damımıza

Güzergelin eğer uğrar ise makamımıza

Habâb-veş atarım şevkle külâh-ı serim

Cemâlin aksi düşerse egerçi camımıza

Eder tulû-i ufukdan o şeb ki mâh-ı murâd

Bula yine pertev-i nûri düşeydi bâmımıza

İcâret olmaya bâda çü bârgâhında

Kaçan mecâlimiz olsun bizim selâmımıza

³⁴ Hakîr ü serbülend: hakîr-i serbülend

³⁵ **Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî**, vr. 77ab; Taşdelen, *a.g.e.*, s. 587-589 (Gazel 102).

³⁶ **Dîvân-ı Hasan Tahsin Şevkî**, vr. 77ab (طلوع کند؛ لبث); Hâfiz-ı Şîrâzî, **Dîvân-ı Hâfiz**, s. 114 (شود طالع؛ لبث).

Fedâ-yı la 'l-i lebin oldu can hayâl şu kim

Zülâl-i katre-i ihsânın ere kâmımıza

Hayâl-i zülfün eder kim vesîle tutma canın

Ki çok olur bu şikârın vukûu dâmımıza

Tefe'ül eyle bu bâddan ümîdsiz gitme

Nola ki kur'a-i devlet çıkarsa nâmımıza

Beyân edüb gazel-i Hâce Hâfız'ı Şevkî

Nesîm-i gülşen-i can doldu tâ meşâmımıza

اگر ترا گزری بر مقام ما افتد
اگر ز روی تو عکسی به جام ما افتد
بود که پرتو نوری به بام ما افتد
کی اتفاق مجال سلام ما افتد
که قطره‌ای ز زلالش به کام ما افتد
کز این شکار فراوان به دام ما افتد
بود که قرعۀ دولت به نام ما افتد
نسیم گلشن جان در مشام ما افتد

همای اوج سعادت به دام ما افتد
حباب وار بر اندازم از نشاط کلاه
شبی که ماه مراد از افق طلوع کند
به بارگاه تو چون باد را نباشد بار
چو جان فدای لبث شد خیال می‌بستم
خیال زلف تو گفتا که جان وسیله مساز
به نامیدی از این در مرو بزنی فالی
ز خاک کوی تو هر گه که دم زند حافظ

SONUÇ

Türkçe ve Farşça şiirleri olan İstanbullu Hasan Tahsin Şevkî'nin Farşça olarak beş gazel, bir kaside, bir tesdis, üç tarih manzumesi, bir rubai, bir kıta ve iki müfret beyit ile Farşça-Türkçe ve Arapça-Farşça mülemma iki beyti tespit edilmiştir. Şevkî, bunlardan başka Hâfız-ı Şîrâzî ile Hâlid-i Bağdâdî'nin Farşça gazellerini Türkçe tahmis etmiş ve Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir gazelini de Türkçeye çevirmiştir.

Şevkî'nin Farşça şiirleri orta seviyede olup aruz bahrinin çeşitli vezinlerinde yazılmıştır. Şevkî, bu şiirlerde âşıktan, aşk ehlinde; alçak dünyayı terk etmekten, dünyanın fani olduğundan; çaresizlikten, güzellerin zulmünden, gamdan, kimse-sizlikten, Allah'ın müşfik, lütuf ve merhamet sahibi olduğundan; gönül ehlinin aşk sırlarını öğrettiğinden söz etmiştir.

Şevkî, saba rüzgârına seslenmiş; ondan sevgilisinin iyilik haberini getirmesi-ni istemiştir. O, sevdalıdır; seherde öten bülbül gibidir. Şevkî, öğütler de vermiş,

gerçek amelleri mal gibi satmanın yanlış, kerametlerden söz etmenin de zararlı olduğunu söylemiştir. Ona göre gönlünde vatan sevgisi olan, vatan özlemi duyan kişi, ebedilik yolunun saliki olup dünyayı terk etmeli ve temizlenmelidir.

Şevkî, Tevfik Efendi'nin dünyada izzet ve ikbal içinde son derece mutlu olduğunu bildirmiş ve yeni yılını kutlamış; ayrıca Cevrî'nin eseri Hall-i Tahkîkât adlı kitabın tamamlanması ile ünlü şairlerden Farsça hocası Süleyman Fehim Efendi'nin vefatına dair de tarih düşürmüştür.

Ebû Saîd Ebi'l-hayr'ın rubaisine naziresinde Hz. Peygamberi vesile kılarak Allah'a yakarıшта bulunmuş; Allah'tan Arasat'ta isyanından sual etmemesini ve bir iyilik edip Hz. Hasan ile Hüseyin'i kendisine şefaatçi yapmasını istemiştir. Allah'tan iman ehlinin duasıyla kendisine acımasını, bağışlayıp affetmesini istemiştir. Ona göre temiz şiir şeriata muhalif değildir. Şevkî'nin şiirleri rehberdir. Bütün bunlarla birlikte kendi kitabının kusurlarından özür dilemiş ve yanlışlarının hoşgörülmesini istemiştir.

SUMMARY

SHAVQÎ-E İSTANBULÎ AND PERSIAN POETRY

Veyis DEĞİRMENÇAY*

İstanbulite Hasan Tahsîn Shavqî who has Turkish-Persian poems and five persian ghazals, a qhasides, a tesdîs, three history poems, a rubaie, two one- languaged written verses, Persian-Turkish and Arabic-Persian two verses. Apart from these, Şevki made tahmîs Hâfız-ı Şîrâzî and Hâlid-i Bağdâdî's Persian ghazals and translated one of Hâfez-e Shirâz's ghazals into Turkish.

Şevkî's persian poems are intermediate and they are written in various rhythms of Aruz Bahri. Şevki mentined lover, love competent, leaving from this wicked world, the finiteness of this world, desparity, oppression of the beatiful, sorrow, destitution, the fact that Allah has great mercy, grace and teaching of the love secrets by lover competent in his poems.

Shavqî called out The Wind of Sheba and he wanted it to bring goodness news of his darling. He is a lover and like a bulbul singing at dawn. He advised that it is wrong to sell good deeds like a commodity and it is harmful to mention miracles. In his opinion, the one, who has love of the country in his heart and misses the country, should leave this world on the way to the eternity and should be cleaned.

Şevkî reported that Tawfîk Afandi was very happy in a great honour and prosperity in the world and he celebrated his new year. Additionally, with the completion of Cevrîs work named Hall-e Tahkîkât, he reported the date of the death of his teacher, Solaiman Fahîm Afandi.

In his nazire for the rubais of Abû Saîd Abi'l-hayr, he begged of Allah by mentioning Mohammed Prophet, and he also requested Allah not to ask about his rebellion in Arasat (the place of the Last Judgment) and to make Hasan and Hosain be his intercessor. He also requested Allah to have mercy on him and forgive him on behalf of faithful prayers. In his oipinion, clear poem isnt opponent to The Sharia. In addition to all these, he apologized for the errors of his book, and wanted to be tolerated.

* Prof. Dr., Atatürk University, Faculty of Letters, Chair of Persian Language and Literature (veyis0065@hotmail.com).

KAYNAKÇA

Değirmençay, Veyis, **Farsça Arûz ve Kafiye**, Erzurum 2012.

Rubâiyyât-ı Şeyh Ebû Sa'îd Ebi'l-Hayr (www.ketabfarsi.org, Çevrimiçi, 10.12.2014).

Mu'temedî, Mihenduht, **Mevlâna Hâlid-i Nakşbendî ve Peyrovân-i Tarîkat-i Ū**, Tahran 1368 hş.

Hâfız-ı Şîrâzî, Hâce Şemseddin Muhammed, **Dîvân-ı Hâfız** (Kazvînî ve Ganî nüshasından nşr. Nizâmuddîn-i Nûrî), Tahran 1387 hş.

Dîvân-ı Şevkî Hasan Tahsin İstanbulî, Ankara Millî Kütüphane 8857 Numaralı Yazma.

Taşdelen, İshak, **Şevkî Hasan Tahsin İstanbulî Divanı (Transkripsiyonlu Metin ve Sadeleştirme)**, Atatürk Üniversitesi, SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2014.

www.loghatnaameh.org (Çevrimiçi, 10.12.2014)

<http://fa.wikisource.org/wiki> (Çevrimiçi, 10.12.2014)